

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տ է Լ է Ք օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լիզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ.
Տ է Լ է Ք օ Ն № 253.

Հ Ի Մ Ն Ա Գ Ի Ր Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ա Ր Ծ Ր ՈՒ Ն Ի

Եղիարեթ Ղազարեան, Նատալիա Ստեփանեան, Սօֆիա եւ Նինա Գրիգորեաններ
եւ Սիմէօն Գրիգորեան Շահազարեանները ջաւօք սրտի յայտնում են իրանց ծանօթներին
եւ բարեկամներին՝ առաջինը թողան, երկրորդը զատեր, վերջինները քրոջ՝ Թանգազին
եւ անմտնանայի

Հ Ե Ղ Ի Ն Է Ի

մահը, որ տեղի ունեցաւ երկարատեւ հիւանդութենից յետոյ: Ամբիճքը յուլիսի 7-ին,
ուրբաթ օրը, երեկոյեան 7 ժամին, յուղարկաւորութիւնը յուլիսի 8-ին, չարաթ օրը, ա-
ռաւօտեան 9 1/2 ժամին իր ընկալարանից, որ գտնվում է Էկզարչայա հրապարակի վրա,
№ 7 տան մէջ դէպի Զիգրաչէնի ս. Աստուածածնի եկեղեցին. թաղուժը—Սոջիվանքի
գերեզմանատանը:

1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
Հարտութիւններ պահպանելու հոգս—Ներ-
քին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Մատենագրու-
թիւն. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒ-
ԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.
Հայկական տպագրութիւն:

ՀԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՀՊԱՆՆԵՐԻ ՀՈԳՍ

Մանուկ մարդիկ յաճախ անկարող են
լինում մտածել հանրային շահերի մասին
եւ աչքի առաջ ունենալով միայն իրանց
անձնական յարմարութիւնները եւ օգուտ-
ները, թոյլ են տալիս իրանց մի շարք
գործողութիւններ, որոնցից վնասվում է
ընդհանուր դրօշը: Մանուկ սեփականա-
տէրերը, օրինակ, ցանկանալով շահագոր-
ծել իրանց կալուածքներում գտնվող ան-
տառները, անխնայ կտորում են նը-
րանց, չը մտածելով այն բանի մասին, որ
անտառներին կտորելուց եւ ոչնչացնելուց
պակասում է այդ անտառներից բխող
և նրանց միջով հոսող աղբիւրների եւ գետ-
երի ջուրը: Անկասկած, երբ ամբողջ մի ըն-
դարձակ անտառային շրջանում ոչնչանում
է միայն մի կտոր անտառ, դրանով գե-
ղացի վնաս չէ կարող տեղի ունենալ շըր-
ջակալքում, բայց երբ ամէն մարդ կը սկսէ

ոչնչացնել իր անտառը, այն ժամանակ
շատ կարճ միջոցում ընդարձակ տարածու-
թիւն կարող է մերկանալ եւ առջացնել
անմխիթար հետեանքներ:

Նորերս կարգադրութիւն եղաւ, որ
Անգրկովկասում գտնվող մանուկ ան-
տառները, արբունական անտառների օրի-
նակով, պէտք է անտառային վարչութեան
հսկողութեան ենթարկվեն: Այդ անտառ-
ները պէտք է կտրուվեն որոշ սխտանով
եւ կարգով, որպէս զի անտառը չը պատ-
վի եւ կտորած տեղերում նա վերա-
կանգնվի որոշ ժամանակամիջոցից յետոյ:
Անտառը ենթարկվելով կանոնաւոր անտե-
սական կարգերի ազդեցութեան, կը դառ-
նայ մի հարստութիւն, որը չի վնասայ եւ
կամայ կամաց շահագործվելով կը տայ
տարեկան որոշ շահ:

Անտառների գոյութիւնը ոչ միայն պահ-
պանում է անտառների մէջ եղած ջրերը,
այլ եւ աւելացնում է նրանց քանակու-
թիւնը, գրաւելով անձեռաբեր ամպեր
եւ մեղմացնելով օդը շրջակայ տեղերում:
Մանուկը անխնայութիւնը եւ մեծ օգուտ-
թիւն են հասցնում անտառները այնպիսի
տեղերում, որոնք անյարմար են ուրիշ
բոյսերի եւ մշակութեան համար, օրինակ,
լեռնակողեր, քարոտ հողեր եւ ձորամէ-
ջեր:

Մեք գիտենք, որ մանուկ սեփակա-

նատերերից շատերն ամենեւին գոհ են
նոր կարգադրութիւնից եւ շտապում են
իրանց անտառները կտորել, քանի որ
դեռ չէ հաստատվել պաշտօնական հսկո-
ղութիւն: Սակայն դա մեծ սխալ է: Ան-
տառատերերը պէտք է ուրախ լինեն, որ
այդ եղանակով գոնէ կաջողվի մտցնել ան-
տառապահութեան հիմունքները նրանց
կալուածքներում եւ անտառային անտե-
սութիւնը կը ստանայ ղոյութեան ի-
րաւունք:

Անկասկած, աւելի լաւ կը լինէր, որ կա-
լուածատերերը իրանք վարչօրք հոգային
իրանց ձեռքին եղած հարստութեան մա-
սին եւ մտցնէին կանոնաւոր անտեսութիւն:
Բայց քանի որ այդ չը կայ եւ ընդհակա-
ռակը շատ խիստ է անտառների անխնայ
կտորելու ետևը պէտք է գոհ լինել,
որ այդ անկարգ եւ անտեսութիւնը
վերջ է դրվում:

Մեք գիտենք, որ անտառային վարչու-
թիւնն էլ կարող է թոյլ տալ իրան ուրիշ
ծայրայեղութիւններ եւ անտառի շրջա-
նում թողնել այնպիսի հողեր, որոնք ա-
ւելի մեծ աջողութեամբ կարող էին դառ-
նալ բանջարանոցներ, արտեր եւ այգիներ,
աւելացնելով երկրի կուլտուրական հողերի
տարածութիւնը: Կա անտառա պահպանե-
լու խելացիութեան հարցն է, որ պա-
հանջում է յատուկ կազմակերպութիւն եւ
մանրամասն մշակված ծրագիր:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Մ Ո Ի Լ

Վիեննայի «Հանդէս Ամսօրեայ» ամսագրի
մայիս—յունիս միացած համարները նոր ստա-
ցանք: Այս գրքի մէջ ղոկատը Վահրամ Թոր-
գոման մի փոքրիկ յօդուածով վերանորո-
գում է Պետրոս Դուրեանի յիշատակը, դնելով
Դուրեանի գերեզմանի, ինչպէս նաեւ նրա
կենդանի մօր պատկերները: Դուրեան հայոց

գործածած լեզուն աշխարհաբարն էր. թարգ-
մանում է մի անտեսական գիրք դարձեալ այդ
լեզուով. կամաց-կամաց երեւան են գալիս սի-
բոյ, վարդի, աշխարհային վշտի եւ ուրախու-
թեան երգեր, որոնց մէջ խոսողը աշխարհիկ
լեզուն է: Ամեն տեղ զգալի է այս լեզուի
անհրաժեշտութիւնը, ամեն տեղ կատարվում է
սրա մրցութիւնը գրաբարի դէմ: Բայց ոչ ոք
չէր մտածում այդ խոչոր կեանքի մասին. ե-
րեւան չեկան մարդիկ, որոնք ժամանակի պա-
հանքի թարգման հանդիսանալով, լեզուի բա-
րենորոգութեան հիմքը դնէին, մշակէին աշ-
խարհաբարը գրականութեան համար: Անպի-
տակաբար ըմբռնվում էր, որ գիրքը պէտք է
մտնեցնէր ժողովրդին եւ դրա միակ միջոցն է
չարձամարտի նրա լեզուն: Բայց մի եւ նոյն
ժամանակ գրաբարն էլ իր տիրապետող իրա-
ւունքները մէջ էր մտնում: միշտ դէպի անցնալը
նայող, միշտ պահպանողական հոգեւորակա-
նութիւնը, որ չարունակում էր գրականու-
թեան միակ սեփականատէրը մնալ, չէր էլ
զգում որ իր պաշտած, կանոնական լեզու
դարձած գրաբարը օրէնցօր ընկնում է եւ օրէ-
ցօր պակասում է նրան հասկանալու պատ-
րաստութեան ունեցողներին թիւը: Ամեն ինչ
թողնված էր ճակատագրի կամքին. պակասում
էին մարդիկ, որոնք խորազննին հայեացքի
տէր լինէին եւ կարողանային թափանցել այդ
երեւոյթի բուն պատճառներին մէջ:

Շատ կարեւոր նշանակութիւն ունէր գրա-
կանութեան համար եւ լեզուի հարցը: Դրաբարը,
որ հինգերորդ դարում ցոյց տուեց իր հարս-
տութիւնները, դարձաւ գրքի լեզու եւ այդ-
պէս էլ անչարժացաւ նրա մէջ հազար տարի
նկղէ—յարեօք գրաբարը ժողովրդական լե-
զու—յայտնի չէ: Բայց որ նա շուտ դուրս ե-
կաւ գործածութիւնից, շուտ դարձաւ անհաս-
կանալի ժողովրդի անագին սեծամանութեան
համար, այդ երեւում է նրանից, որ դեռ X դա-
րից գրքի լեզուի մէջ ներս խուժել սկսեց ժո-
ղովրդական լեզուն: Հետագիտէ սաստկացաւ
այդ արշաւանքը, որ ցոյց էր տալիս, թէ հայոց
գրականութեան մէջ էլ պիտի կատարվի այն
փոփոխութիւնը, որից անուս չէ մնացել ոչ մի
ազգի գրականութիւն. այսինքն՝ հին, անգոր-
ծածական, մնում լեզուի տեղ պիտի հաստատ-
վի նորը, կենդանին, ժողովրդականը: Ժամա-
նակի մի անխուսափելի օրէնք էր սա ամեն
տեղ եւ մի ազգի գրական առաջադիմութիւնը
համարեալ ամբողջովին կախված է լինում այն
բանից, թէ որքան այդ ազգը շուտ է ըմբռնում
փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը եւ ինչ
չափերով է կարողանում բուարարութիւն տալ
նրան:

Մեր մէջ արդէն կար երեւոյթը, բայց նա
չը հասկացվեց երկար ժամանակի ընթացքում:
XIII դարի առաջին կէտում գրաբարը արդէն
այնքան անհասկանալի էր, որ Սմբատ Գունտը-
տարը հարկաւոր համարեց աշխարհաբարի վե-
րածել Մխիթար Գօլի դատաստանագիրքը:
Կարծես շատ լաւ հասկացվում էր, որ ժողովրդ-
դի նա պէտք է խօսել նրա լեզուով. հայ
բժիշկները գրում են բժշկարաններ եւ նրանց

եւ հետեւանքը այն եղաւ, որ գրականու-
թեանը ներկայացնում էր մի շատ խոճալի,
անկերպարան գրութիւն. աշխարհաբարը մտնում
էր անմշակ դատաւարաբար, երեսի վրա գցած
հում նիւթ, իսկ գրաբարը անդադար աղճատ-
վում էր, աղքատանում, աշխատելով ցնցոտի-
ներով ծածկել իր կատարելագոյն արհեստական
դարձած, կեղծ գոյութիւնը: Զրկվելով իր հին
հարստութիւններից, նա չէր գտնում վերա-

գրականութեան մէջ ամենահետադրական
գէղեցիկ մէկն է: Տարանդուր բանաստեղծ էր
նա, բայց շատ կարճատեւ կեանք ունեցաւ.
քսան տարեկան հասակում նրան կրանց գե-
րեզմանը, որին նա այնպէս սիրում էր եր-
գել: Դոկտոր Թորգոմանի նկարագրութիւնից
երեւում է, թէ որքան շատ էին սիրում պա-
տանի բանաստեղծին նրա թաղեցիները:

Տեսայ զայն այն, եւ քանի դժուարու-
թեամբ, տղայ էի, տաններեքս նոր կը լինե-
նէի. Իւսիւսարի Նոր-Թաղի փողոցներուն
մէջ լեզուած հոծ բազմութիւնը ձեռքերով
հագիւ հասայ Դուրեանին տունը, ասն
գործը ներք խուռնեամ սպասող յուղար-
կաւորներու սրունքներն իմ սուերովս քե-
րկով, սողացի ելայ այն սենեակը՝ ուր կը
հանգչէր Պետրոս եւ ուր՝ այդ օրն ամբողջ
խսկիւտարցին ելաւ. Դուրեանի ճակատը
վերջին անգամ համբուրելու, անոր խունկ
դէմքը վերջին անգամ մըն ալ տես-
նելու: Այս օրուան պէս կը յիշեմ եւս անոր
դէմքը, մեռելի դէմք մը չէր այն, այլ հրեշ-
տակի, որ կը նիւրէր, ցուցամատս դողդո-
ղալով դպցուցի անոր, թաց էր եւ ունէր
ճակտին վրա մայրենի մէջ, բիրբուն ծայրը
եւ երեսին վրա, մայրենի ու հայրենի աչքերէ
հոսած հոծ կայակներ, որք այնպէս մը կը
կենային, իբրեւ թէ մարգարայեռ պսակ մը
հոն յօրինէին Աչքին առջեւն է գետ անոր
փակ աչքը, որք կարծես թէ յանկարծ նո-
րէն բացուել կուզէին, անոր ճակատը որ
հիմայ ոտանաւոր մը պիտի խորէր. միտքս են
տակաւին անոր վեր վեր անտեսութեամ սեւ.
մազերը, որք կը փայլէին, սոճոյն չբխու-
նէրը, որք ժպտացոյց դիմերու մէջ ստառ
էին, եւ ամբողջ հասակը, որ հսկայ նոճի
մըն էր կարծես շրջած ու պատկած:

Մահվան այս պատկերը տեղի է ունեցել
28 տարի առաջ: Եւ երբ նա այսօր էլ այդքան
վառ է մնացել ակնաստեղի յիշողութեան մէջ,
դա մի խոչոր նշան է, որ բանաստեղծը դեռ
մեռած չէ, դեռ ապրում է իր հասարակու-
թեան մէջ: Հէնց այս հանգամանքն ենք մենք
ուզում ընդգծել այստեղ. հայը մտաւայկոտ է.
իր գործիչներին, իր դաստիարակներին յիշել
չէ սիրում եւ, որ զլիւսուորն է, չէ էլ հասկա-
նում, որ դա յանցանք է:

Կենդանութեան որ եւ է նոր նիւթ: Հայը իս-
կապէս չունէր գրական լեզու, որ լինէր հա-
րուստ, արտայայտիչ. թէ գրաբարը եւ թէ աշ-
խարհաբարը միատեսակ ողորմելի էին եւ սա-
կայն լեզուն է մի ազգի սիրտը, կենդանու-
թեան կրակը: Շատ հասկանալի է, որ իր տա-
նը չունենալով ընդհանուր գործածական, ձկուն
լեզու, հայը պիտի դիմէր օտարին եւ նրա լե-
զուի մէջ գտնէր ճաշակ, նրբութիւն: Հայի պէս
մի ենթարկվող, ցիրուցան ազգ երկար ժամա-
նակ ոչինչ չէր ստանում իր մայրենի լեզուով
եւ սովորում էր արձամարտի նրան:

IV
Այս էր առաջին անգամ տպագրական մա-
նուկ ստացած հայի երկար անցնալը: Իսկ ինչ
էր ինքը, XVI դարը:

Բաղաբարական հանգամանքները փոխված են
Ամենապիտուկներն այն է, որ Միջին-Ասիայից
այլ եւս չեն դուրս գալիս դէպի արեւմուտը
տեղափոխվող ազգեր: Այլ եւս գոյութիւն չու-
նեն այն բազմաթիւ մանր ու մեծ իշխանապե-
տութիւններն ու ինքնակալութիւնները, որոնք
վրասում էին Հնդկաստանի եւ Միջերկրական
ժողի միջև, անդադար ընդհարվում էին մի-
մեանց հետ, ոչնչացնում էին իրար, բարձրա-
նում, ընկնում: Արեւմուտքում այդ իրարմա-
ցումների մէջ գլուխ էր բարձրացրել Օսմա-
նեան պետութիւնը, որ կրանելով ասիական
մանր-մունք անկախութիւնները, անցել էր Եւ-
րոպա, ջնջել էր Բիւզանդիան, Բալկանեան թե-
րակղզու պաւստանական պետութիւնները եւ իր
անեղի ոյժով սարսափ էր ներշնչում արեւմ-
մտեան ազգերին: Դեռ օսմանեան նուաճում
ները չէին վերջացել Ասիայի կողմերում, կըր
XVI դարի հետ միասին այդ վիթխարի բռնա-
կալութեան կողքին լոյս ընկաւ մի նոր մեծ
պետութիւն: Դա Պարսկաստանն էր, որ ոչնչ-
չացրեց տեղական իշխանութիւնները, վերա-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Անհրաժեշտ է նկատել, որ կրօնական ուղ-
ղութեան այդ բացարձակ տիրապետութիւնը
աւելի եւս մեծ մղում ստացաւ այն դաւանա-
բանական վէճերից, որոնք մտան Հայաստան
VII դարում եւ գնալով աւելի եւ աւելի սաստ-
կացան: Սկզբում յոյներն էին աշխատում հա-
յերին իրանց դաւանութիւնն ընդունել տալ-
ապա, երբ խաչակրաց արշաւանքները մտնեց-
րին Արեւմուտքը Արեւելքին, հայերի հողու-
փրկութեան մասին սկսեցին շատ մտածել եւ
կաթօլիկները երեք կողմերի կղերականու-
թեան մէջ կռիւններ անդուլ եւ անդադար էին.
մէկը միւսին համոզել չը կարողացաւ եւ հա-
վի թէ կարողանար, իսկ հետեւանքը միայն
այն եղաւ, որ աւելի զարգացաւ ասիականութիւ-
նը, կրօնական ֆանատիկոսութիւնը: Վերջին
աստիճանի ողբայլ էջեր են բաց անում մեր
պատմութեան մէջ այդ կրօնական երկպառա-
կութիւնները. նրանք միացան քաղաքական
գոբաղղութիւնների հետ եւ իրանց ամբողջ
ժամրութեամբ ընկան հայ ժողովրդի վրա: Դը-
րութիւնը անտանելի դարձաւ մանաւանդ այն
ժամանակ, երբ կաթօլիկութիւնը մուտք գոր-
ծեց Հայաստան: Լէնկիթիւնը եւ նրա հոգին
ունեցող ուրիշ բնաւոր հրէշների տիրապե-
տութեան ժամանակ հայ ժողովուրդը եղբայ-
րասպան խռովութիւնների ասպարէզ էր դար-
ձել: Միմեանց մատնում էին, միմեանց տան-
ջում, եղբայրը գնում էր եղբոր դէմ, կրօնա-
կան հակադրութիւնների տարբերութիւնը
խորթացնում էր հարազատներին: Վարդապետ-

Իր գրական գերեզմանը յիշեցնելու համար Աւետիք Արապխանանյ «Մուրճ» վերջին համարում էլի ստիպված է եղել դիմել իր պարկազուկի միանուն «Նեյնիմներն»։ Հազար եւ հազար անգամ խղճալի մարդը ասել է, թէ ինքը հայոց ազգի փրկիչն էր, լոյսն էր, մարգարէն, առաքեալը, պատգամաբար, քուրմը, մեծաւորը, ամեն ինչ, ամեն բան, բայց էլի սիրտը չէ հովաքել, էլի եւ էլի «Նեյնիմներ» է արձակուում, քանի որ զեռ պարկազուկ ունի թիւի տակի 25 եղև անարարութիւն, «Մուրճ» է սթափեցրել ամենքին եւ այսպիսի ֆրազներով գրուի ուղարկած մարդը չէ զգում, որ ծիծաղ է յարուցանում հէնց նրանով, որ խոստովանում է, թէ իր այդ աննման, լոյսի կտոր «Մուրճ» 1890 եւ 1892 թւականներին ունէր ընդամենը 200 բաժանորդ եւ միայն 1899-ին մօտ 400, եթէ այդ խոստովանութեան մէջ մի քիչ էլ առաջ գնար այդ անուկի «եծ» մարդը, կատեր եւ այն, որ այդքան ընթերցողներն էլ ճարվել են մեծ դժուարութիւններով — խմբագրական անդորրագրերը դուն դու, խոստովանութիւն ման անկողի, ազգասիրարար «ստացնելով»։ Սա անշուշտ գրական վիթխարի տաղանդի նշան է, թէ եւ նորմալ մտածողութեան տէր մարդի համար պիտի պարզ ապացոյց լինէր, որ այդքանին էր արժանի մտաւոր տափալուծիւնը, գրական ամենազուգուկի անազուտութիւնը, «Նեյնիմներով» լի պարկազուկը։ Իր մեծութեան մասին ամեն օր երազներ տեսնող խմբագիրը անցեալ տարի պապանձկեց, երբ կային վանի հոգեվաճառութիւնները, ճնտղան, Շարմարտան Պատճառն այն էր, որ «Մշակ» էր խոսել դրանց մասին, իսկ «Մշակ» սասմաններին Արապխանանյ պարտաւոր է հակառակվել, թէ եւ նոյն իսկ յիմարութիւններով Միայն այժմ, մի տարի անցնելուց յետոյ, պապանձկամ պարտը ողորմելի կերպով կրկնում է այն, ինչ ասել է «Մշակը»։ Բացի խղճահարութիւնից, այսպիսի մի հրապարակաբար կարող է ուրիշ որ եւ է զգացումը յարուցանել։ Խղճալով այդ ամեն կողմից խղճ մարդուն, մենք կը կամենայինք օգնել նրան եւ մի գործում։ Յայտնի է, որ տեղական լրագրները բաւական խոշոր նուիրատուութիւններ հաւաքեցին երկրաշարժից վրեւատմանը համար Արապխանան, քաղաքացիներ անկողի թիֆլիսի գլխաւոր կոմիտեանի հաշիւից, յիշատակել է նոյն իսկ նրանց, որոնք նուիրել են 1000-ական ռուբլի, մինչդեռ նոյն հաշիւից երեւում է, որ «Тифлисский Лист» լրագրը հաւաքել է 17 հազարից ասել, «Кавказ» 2000-ից ասել, «Каспий» նոյնպէս, եւ ասկայն այդ նուիրներ չեն յիշատակված։ Հասկանում ենք Արապխանանցի հոգեբանութիւնը, չէր կարելի լրագրները մէջ բերելու իր կարծիքը, թէ այդ երկու գեղակից եւ նոյն իսկ կրօնակից մեծ պետութիւնները կը բաւականանային այն լայնարձակ տարածութիւններով, որոնք նրանց բաժին էին ընկել։ Բայց այդպէս չիղաւ երկու հարեաններին անշատում էր կրօնական խորին ատելութիւնը, որ մոռացնել է տալիս նոյն իսկ գեղական կապը։ Թիֆլիսի, իբրեւ ուղղափառ իսլամի ներկայացուցիչ, իբրեւ սիւննի ախարէի հրամանատար, չը կարողացաւ համբերել, որ իր կողքին մեծանայ ու զարգանայ շիա ականաւորները։ Ինչպէս պետութիւնը։ Եւ զեռ Պարսկաստանը չէր կարողացել մի փոքր շունչ անել իր նոր գահի շուրջը, կըր սկսվեցին պարսկա-թիւրքական պատերազմները։ Կրօնի վտանգ ատելութիւնը կատարել է լինում եւ երկար չէ մոռացվում։ Պարսկա-թիւրքական պատերազմները շարունակվեցին երեք դար եւ նրանց վերջին գործողութիւնը կատարվեց XIX դարի առաջին քառորդում։

Հայաստանը բաժանված էր երկու հակառակորդներին մէջ եւ այդ պատերազմների դաշտ հանդիսացաւ այդքան երկար ժամանակ։ Հին դժբախտութիւնը, ուրեմն, շարունակում էր ճնշել հայ ազգը։ Կուղանքը պետութիւններն էին, իսլամ կրօնի երկու հատուածները, բայց ամենամեծ զրկանքներ կտորը հայ ժողովուրդն էր, թէ եւ մեղք չունէր մէջ տեղը նա վաղուց ուղիղ էր մի աչքով նայել բոլոր մահմեդական բռնակալութիւններին, որոնք այս ու այն կողմից գալիս էին իրանց լուծը նրա վզին գցելու։ Տարբերութիւններ զնկ այդ բռնակալու-

րու, որովհետեւ այդ դէպքում պէտք էր յիշել եւ «Մշակը», իսկ սա, ինչպէս յայտնի է, հանգստութիւն չէ տալիս Արապխանանցին, թէ եւ «Մշակ» է նրա միակ բարերարը, իբրեւ նրա փոքրիկ մտքին նիւթ տուող մի լրագիր, առանց որի «Մուրճ» երկնահամար խմբագիրը մի տառ չէր կարող գծել իր «գրական գործունէութեան» ընթացքում։ Ինչ եւ է, խղճալով Արապխանանցին, մենք խորհուրդ ենք տալիս նրան զոնէ այսուհետեւ երկխոսութիւն չունել, իր երկու ու կէս ընթերցողներին յայտնել, թէ ինչ է արել պարբերական մամուլը ժողովրդական աղէտի ժամանակ, մենք նրան ազատում ենք մեր լրագիրը յիշելու պարտաւորութիւնից, երբ հոգու փոքրութիւնը այդ աստիճանին է հասել։

Ի վերջոյ մի նաւ կուրիօղ եւս Արապխանանցի խոստովանում է, որ եթէ ինքը այն չէր, ինչ պիտի լինէր, պատճառներից մէկն էլ Բագուն է։ Բագունին ինչպէս չը յիշէ Կրիստի այս խօսքերը։

Թէ վերջինի մէջ մեր գունչը, թէ ինչպէս աչքերը կը տեսնէին, Որ կաղիններն իմ վրաս կը բուսնին։

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ո Ի Թ Ի Ե Ն

I

Բժ. Ա. Բուրուզեան. Մեր նկարագրը. 109 էր. գինը 10 կոպ. Թիֆլիս, 1900 թ.

Բժիշկ Բուրուզեանի նոր հրատարակած գրքը «Մեր նկարագրը» կարելի է համարել անհրաժեշտ ընթերցանութեան զիրք ամենքի համար։ Ընթերցողները նրա մէջ կը գտնեն անթիւ հետաքրքիր տեղեկութիւններ եւ օգտակար խորհուրդներ նկարագրի հիւանդութիւնները եւ նրանց առողջապահութեան մասին։

Ցանկալի կը լինէր ասել քիչ անողութիւն գրութեան լեզուի եւ գրքի սրբագրութեան մէջ։

II

К. Каутский. Колониальная политика в прошлом и настоящем. Пер. съ нем. каг. 64 стр., ц 40 коп. С.-Петербург, 1900 г.

Կառավարչական գրքերը «Գաղութային քաղաքականութիւնը անցեալում եւ ներկայում» լուրջ ուսումնասիրութիւն չէ, այլ թիւթե յուղաւանների մի շարք։

Առաջին յօդուածը «Գաղութային քաղաքականութիւնը անցեալում» եւ չորրորդ յօդուածը «Ղեկավարչական գաղութային քաղաքականութիւնը» գրված են ձախ ձեւով եւ զուրկ են համոզեցողից ոյժից, թէ եւ պարունակում են իրանց մէջ բազմաթիւ հետաքրքիր փաստեր եւ յուշումներ։

Յօդուածի ուրիշ տպաւորութիւն են գործում երկրորդ եւ երրորդ յօդուածները։ «Մասնաշխատեցողութեան գաղութային քաղաքականութիւնների մէջ, համակրել մէկին եւ հակակրել մյուսին չէր կարելի, քանի որ նրանք մի եւ նոյն կերպով էին կառավարում, մի եւ նոյն կոստումով էին նրան կեղծում, եւ բայցի դրանից, սեփական կամք եւ արամագրութիւն յոյց տալը այնքան վտանգաւոր էր, որ հայի գոյութեան համար ամենախնայաւորն նշանակաւ ոյրտի լինէր ստրկի զաւանթութիւնը» — ասել տէր, եւ ծառայել Բայց չը նայած դրան, հայ ժողովրդի արիւնն էր թափվում պատերազմական գործողութիւնների վայրերում, նրա ստացուածքն էր կողպւում, նրա տունն էր քարուքանդ լինում։ Պարսից զօրքը, չը կարողանալով բաց ձակառամարտի մէջ յաղթութիւն վաստակել, յարձակվում էր թիւրքաց հողերի վրա եւ անաջողութիւնների վրէժը հանում էր սրի անցկայնելով իրազայ ազգաբնակչութիւնը, ամենամեծ մասամբ, ի հարկէ, հայ թիւրքերն էլ նոյն կերպ էին պատասխանում պարսիկներին, նրանք էլ պարսից բաժնի Հայաստանի գաւառներն էին անապատ դարձնում։ Պատերազմական գործողութիւնները վերջնականապէս սպառում էին ժողովրդի տնտեսական միջոցները, սրին եւ կողպուաններին շատ անգամ հետեւում էր ստրկալի սովը՝ զանազան վերակի հիւանդութիւնների հետ։ Այդ աղէտներին ակախանները թողել են ստրկալի նկարագրութիւններ, որոնք յիշեցնում են սելջուկների, մոնղոլների արշաւանքները։

Բացի այդ պաշտօնական մեծ պատերազմներից, երկու երկիրների մէջ անպակաս էին ներքին մանր կռիւները։ Թէ թիւրքիստանում եւ թէ Պարսկաստանում կային տեղական փոքրիկ կրօնական իշխանութիւններ, որոնք անպարտ խոտովութիւններ էին յարուցանում, փաստաբանական կամ ասելի յասնի աւազակային ձգտումներով միեւնոյց վրա էին յարձակվում, երբեմն նաեւ ապստամբում էին կենտրոնա-

թիւնը եւ «Ռուսներին պատկանող երկիրների ընդարձակումն»։ Նրանք լուսարանում են հարցը, ինչպէս պէտք է, եւ կարգադրում են մեծ հետաքրքրութեամբ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մինչեւ այժմ վերջնականապէս չէր որոշված, թէ երկող 1901 թուականին լինելու է ընդհանուր կողմասեան յուղաւանողութիւնը թիֆլիսում թէ ոչ։ Այժմ կողմասեան Գիւղաստեստական ընկերութիւնը ստացել է երկրագործութեան միջնորդութիւնից տեղեկութիւն, որ թող է արվում այդ ընկերութեանը կազմել յուղաւանողութիւնը։

Յուլիսի 5-ին կողմասեան ուսումնական շրջանի հոգաբարձուի գիւնաստեսը հաջորդեց թիֆլիսի քաղաքային վարչութեանը, թէ թիֆլիս քաղաքի միջնորդութիւնը Հաւաքարում պրօզիւնապախ բանալու վերաբերմամբ քննված է ժողովրդական լուսարարութեան միջնորդութեան մէջ, որը, իբրեւ, անհրաժեշտ է համարում բազմաթիւ ուսումնարանների թիւր թիֆլիսում, բայց ոչ թէ պրօզիւնապախ, այլ որ եւ է արդիւնագործական դպրոց հիմնելով, որովհետեւ այդպիսի դպրոցներն ասելի են համապատասխանում տեղական ազգաբնակչութեան կարիքներին եւ պահանջներին, ի նկատի անկող միջնորդութեան այդ հայեցողքը՝ կողմասեան շրջանի պ. հոգաբարձուն ինդրում է թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեանը հաջորդել իրան, թէ ինչ տիպարի արդիւնագործական դպրոց ցանկալի էր ունենալ թիֆլիսում եւ թէ ինչ պայմաններով նա կարող էր բացվել, որպէս զի ինքը՝ հոգաբարձուն, շուտակալով զեկուսույուն տայ այդ մասին միջնորդութեանը։

Մուղանի դաշտում բազմաթիւ է մորեխի քանակութիւնը։ Մորեխը ապանում է բամբակի ցանքերին եւ բուստաններին։

Այն ծրագիրը, որ մշակվում է այժմ երկրագործութեան եւ պետական կալուածների միջնորդութեան մէջ կանանց բարձրագոյն գիւղատնտեսական կրթութեան վերաբերմամբ, պետական խորհրդին առաջարկելուց առաջ, նոյնմեր ամսին, կը ներկայացվի պետական տեսական խորհրդի նստաշրջանի քննութեանը։

Ամերիկայիցները մտադիր են Պարսից յուղաւանողութեան ներկայացում իրանց գիւղատնտեսական գործիչները, յուղաւանողութեան փակվելուց յետոյ, տեղափոխել Մուղանի եւ այնտեղ բանալ այդ գործիչների յատուկ յուղաւանողութեան։ Ամերիկայիցների առաջարկութեանը համակրում կան իշխանութեան դէմ։ Հեշտ է երեւակայել, թէ ինչ պիտի լինէր անդէն եւ անաշուշտան ժողովրդի օրը մի երկրում, որ համարում միշտ պատերազմական գրութեան մէջ էր դանդում, կանօնադր բանակների, հրոսակային արշաւախմբերի ուսնակիտ դարձում։

Բայց եթէ չը լինէին էլ այդքան արտաքին եւ ներքին կոհեղութիւն, բաւական էր եւ թափառական ազգերի ստեղծած վարչական ձեւը, որպէս զի ժողովուրդը միշտ ճնշված, հարստանարված լինէր։ Գաղաքակրթութեան եւ ամեն մի մտաւոր ու կուլտուրական գործունէութեան անհաւ թշնամի հանդիսանալով, թիւրքիստան եւ Պարսկաստանը ներկայացնում էին գիւղատնտեսական պետութիւններ, որոնք յենված էին բռնութեան եւ կեղծումների վրա։ Նրանք հարուստ էին, երբ կար հարուստ աւար։ Բայց պատերազմական աւարը մշտական չէր, ուստի ասարի ապահով առաքից էին դարձված հպարտ ժողովուրդները։ Դրանց մէջ ամենազգաբնակչութեանը քրիստոնէական էին, որոնց ստրկացնելու ու կեղծելու հրահանգները զեռ իսլամի առաջին դարում էր մշակված Օմար իսլամի ձեւով։ Գիւղատնտեսայ հասարակութիւնը ասլան էր (նախիբ) եւ նրա վրա ծանրացած է հարկերի մի ամբողջ ընտել հաւանակ էր անցկայնել սուլթան Սիւլէյման Մեծի «Կանոն-նայեա» օրենսդրութիւն մէջ սահմանված հարկերը, որպէս զի մի հարեանցի հասկացողութիւն կազմեց, թէ քանի կաղինը էին քերթվում քրիստոնէականները։

Առում ենք հարեանցի, որովհետեւ դրանք միայն պաշտօնապէս սահմանված պետական հարկերն էին, այն ինչ դրանցից դուրս առնվում էր ուղեւային այն ամենը, ինչ կարելի էր առնել։ Առնողը միայն կատարութիւնը չէր, այլ ամեն մի ուժեղ մարդ, տեղական իշխանաւոր Անկաւատ գեաւուրի սեփականութիւնը առնա-

ն վերամանցիները, որոնք կը միանան՝ միասին կազմակերպելու Մուղալի յուղաւանողութիւնը։

Թիֆլիսի պատահական գրասենեակում տեղի ունեցած քննութիւնը յոյց տուեց, որ նրա մէջ ծառայողների թիւը չափազանց անբարար է. այդ պատճառով թէ նամակներն եւ թէ հեռագրները, նոյն իսկ նրանք, որոնց ժամանակին տեղ հասցնելու համար ստանձին վարձ է առնված, ժամանակից ուշ են յանձնարվում տեղերին Պատահական տեսուչ պ. Լէյքներ, որ այժմ գտնվում է թիֆլիսում, ինչպէս լսել է «Тифл. Листок» լրագրը, որոնցից է միջնորդութեան յարուցանել թիֆլիսում պատահական ծառայողների թիւը աւելացնելու նպատակով։

Բագուի նաւթագործների համար մի ժամանակաւոր խոշոր գծուարութիւն է առաջ եկել զէպի Բաթում ուղարկելու իրանց կերտները։ Մեծ քանակութեամբ պատրաստի կերտներ չունենալով որակի վրա, որ պահանջում է Միխայիլո կարարանում չիտում նաւթայգի վարչութիւնը Բագուի պատրաստ նաւթի մեծ պահեստներ ունեն իրանց գոյնի վերաբերութեամբ միայն 2 1/2 մարի, մինչդեռ Միխայիլո լոյում պահանջում է ասելի բայց գոյնի կերտներ, որ սեւի 2 3/4 մարի նշան նաւթագործները բողբոջում են այս կարգադրութեան դէմ։

Ամերիկայից Պարսից եկած բոքրական պատգաւարութիւնը, զօտոր Լէյքսի ուղեկցութեամբ, ներկայացաւ Դէկտեմբերի արտաքին գործերի միջնորդութեան մէջ։ Եոյն օրը երեկոյան Ֆիլիքի, Վէստիլի եւ Վոլմարանցի համար տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ընդունելութիւն քաղաքային տան մէջ։ Ընդունելութիւնը պատրաստված էր Պարսից քաղաքային խորհրդի յանձնաժողովի կողմից։ Գաղաքային տան առաջ հաւաքակց ժողովրդի խումն բազմութիւն, որ ողջունում էր պատգամարարների ծախարարութիւններով եւ ազգականներով ի պատիւ հարուստ ֆրիկական հանրապետութեան։ Գրեթէ Լէյքսի քաղաքային խորհրդի յանձնարարութեամբ, մի ճառ արտասանեց, որի մէջ յայտնեց Պարսից շրմ համակրանքը հանրապետութիւնների անկախութեան քաջ պայաւաններին եւ կենսային առաջարկեց ի պատիւ կրիւքերի, Շաւէնի, գիւնտրներին եւ հանրապետութիւնների ամբողջ ազգաբնակչութեան։ Ֆիլիք յարակալութիւնին յայտնեց թարգմանի միջոցով եւ սասց. «Թէպէտ եւ մեզ բարբարոս են անուանում, բայց մենք պնդում ենք միջնորդ գաղաքային պահանջի վրա, որից հրաժարվում է Անգլիան։ Մենք մաքաւում ենք մի գորտու պետութեան դէմ։ Մենք կուզում ենք ոչ ոսկու, այլ պաշտպանութեան վրա անհաւանապապի բարիքը»։

Ամերիկայիցները մտադիր են մուսուլմաններին ներկայացնել իրանց գիւղատնտեսական գործիչները, յուղաւանողութեան փակվելուց յետոյ, տեղափոխել Մուղանի եւ այնտեղ բանալ այդ գործիչների յատուկ յուղաւանողութեան։ Ամերիկայիցների առաջարկութեանը համակրում կան իշխանութեան դէմ։ Հեշտ է երեւակայել, թէ ինչ պիտի լինէր անդէն եւ անաշուշտան ժողովրդի օրը մի երկրում, որ համարում միշտ պատերազմական գրութեան մէջ էր դանդում, կանօնադր բանակների, հրոսակային արշաւախմբերի ուսնակիտ դարձում։

Բայց եթէ չը լինէին էլ այդքան արտաքին եւ ներքին կոհեղութիւն, բաւական էր եւ թափառական ազգերի ստեղծած վարչական ձեւը, որպէս զի ժողովուրդը միշտ ճնշված, հարստանարված լինէր։ Գաղաքակրթութեան եւ ամեն մի մտաւոր ու կուլտուրական գործունէութեան անհաւ թշնամի հանդիսանալով, թիւրքիստան եւ Պարսկաստանը ներկայացնում էին գիւղատնտեսական պետութիւններ, որոնք յենված էին բռնութեան եւ կեղծումների վրա։ Նրանք հարուստ էին, երբ կար հարուստ աւար։ Բայց պատերազմական աւարը մշտական չէր, ուստի ասարի ապահով առաքից էին դարձված հպարտ ժողովուրդները։ Դրանց մէջ ամենազգաբնակչութեանը քրիստոնէական էին, որոնց ստրկացնելու ու կեղծելու հրահանգները զեռ իսլամի առաջին դարում էր մշակված Օմար իսլամի ձեւով։ Գիւղատնտեսայ հասարակութիւնը ասլան էր (նախիբ) եւ նրա վրա ծանրացած է հարկերի մի ամբողջ ընտել հաւանակ էր անցկայնել սուլթան Սիւլէյման Մեծի «Կանոն-նայեա» օրենսդրութիւն մէջ սահմանված հարկերը, որպէս զի մի հարեանցի հասկացողութիւն կազմեց, թէ քանի կաղինը էին քերթվում քրիստոնէականները։

Առում ենք հարեանցի, որովհետեւ դրանք միայն պաշտօնապէս սահմանված պետական հարկերն էին, այն ինչ դրանցից դուրս առնվում էր ուղեւային այն ամենը, ինչ կարելի էր առնել։ Առնողը միայն կատարութիւնը չէր, այլ ամեն մի ուժեղ մարդ, տեղական իշխանաւոր Անկաւատ գեաւուրի սեփականութիւնը առնա-

*) Չամչեան, Պատմ. Հայոց, Գ., էր. 513:

զատութիւնն եւ անկախութիւնը: Մեր հակառակորդ կարող է ծնել մեզ իր բազմութեամբ, բայց նա երբէք չի կարողանայ խեղճել բոլորներն որոտմ ապատութեան սէրը: Մենք ուզում ենք պահպանել ապատութիւնը եւ յոյս ունենք, որ կը դայ մի օր, երբ մենք էլ մեր ազատ երկրում կընդունենք ազնիւ ժրանսիրային ներկայացուցչներին: Այն ժամանակ, երբ պատգամաւորները գնում էին քաղաքային արհիպ, ժողովրդի մէջ լայնօրէն աղաղակներ ընդդէմ Անգլիայի:

Աւստրիայում չեխերի օրինակին աշխատում են հետեւել եւ աւստրիական իտալացիները: Ինչպէս յայտնի է, աւստրիական հայրենասիրութեան կենտրոնը, Տիրոլը, իր պաշտօնական կազմութեամբ միակերպ չէ: Երաւրեք հարաւային հովիտների բնակիչները իտալացիներ են, իսկ բոլոր մնացեալ տեղերում ապրում են բուն գերմանացիներ, որոնք պատրաստ են իրանց կեանքը զոհել հարստութեան թագաւորոջ ամեն համար: Չը նայելով, որ ազգայնական կռիւ մէջ իտալացիները չեն կարող աջողութեան մեծ յոյս ունենալ իրանց սակաւաթիւութեան պատճառով, այստեղ ամենայնիւ նրանք, քաջաբերկրով արտաբռնաւ, եւ գլխաւորապէս նշանաւոր «չը փրկված Իտալիան» (Italia irredenta) ընկերութեան կողմից, որի ղեկավար վրա գծադրված են ամեն մի իտալացու սրտի համար անքան թանկագին Սաւաձինո, Գարիբոլդիի եւ Կարլոօրի անուանները, վաղուց արդէն յուսանաւորական կոչու են մըրդու աւստրիական պետական դաշտաբարի դէմ եւ նոյն իսկ եռապետական դաշնակցութեան օրով, թէ քնած եւ թէ պրիւսիական ժամանակ, երբ թաղում են բաժանել Աւստրո-Ունգարիայից նրա դաւաճաւորական ծովագրքը: Սակայն մտտ օրիւնում Տիրոլեանի ազգային-քաղաքական ակտի մէջ միաձայն ընդունված է հետեւեալ վերջը:—Տիրոլի տեղական սեյլի իտալական պատգամաւորները պարտաւորվում են թողնել գերմանացիները պատահաւ կերպով զիմացրելու նախկին եղանակը եւ չենք սեյլի ստաճիկայ նստաշրջանից, ամեն հնարաւոր միջոցներով եւ բոլոր ուժով յանուն ինքուրեան սկզբունքի, պէտք է պահանջեն Տիրոլի բաժանումը, գերմանական եւ իտալական մասերի եւ աշխատան աշխատակազմի կառուցումը, թէպէտ եւ դրա համար հարկաւոր լինէր զիմով անհնայ օրատուակցիայի, որ վերջին երեք տարիների ընթացքում ստիտական երեւոյթների կարգն է անցել Աւստրիայում:

«ՄՇԱԿ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՆՅՅ

5 յուլիսի
ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, Յուլիսի 4-ին Պետերբուրգում լուր տարածվեց, որ Պետերբուրգի չիւնական միսիայի անդամներն այսօր կը յանձնակցեն իրանց անդամները եւ որ նրանք առաջված կը լինեն անմիջապէս զուրս գալ Ռուսաստանի սահմաններից: Կարող ենք հաղորդել անպայման հաւատարմ աղբիւրից, որ ոչ մի այլպիսի բան տեղի չէ ունեցել:

Ամուրեան զինուորական շրջանի զօրքերի հրամանատարը հետադուր է յուլիսի 1 եւ 2-ից հետեւեալը: 1) Աւստր, ժամի 4-ին կէսօրից յետոյ, երբ «Միխայիլ» չողենաւը հինգ բնուսանաւորով գնում էր Բլագովչենսկի, չինացիները Այգուենից սկսեցին թնդանութեան եւ հրացաններ արձակել: Ռուսները անցնում էին չողենաւի վրայից, բայց հրացանները ճիշդ էին խփում: Սահմանապահ գործակալ զնդարակ Կոլմիզով վերադարձեց եւ մի կողակի ձիւ «Միխայիլը» բնուսանաւորով հասաւ Բլագովչենսկի: Ամուրեան նահանգի զօրքերի հրամանատարը իսկույն մի զօրաբաժին ուղարկեց մասամբ Ամուրի գետը զինուորով մասամբ եւ շոգենաւորով, որպէս զի ճանապարհ բանայ մեր չողենաւների համար Այգուենի մոտով: Այս բողէին Սարբիւնից եկաւ «Բլագովչենսկի» չողենաւը, որ զուրս է եկել անտեղից յունիսի 28-ին: Ռուս բանաւորները դադարեցրել են աշխատանքները Սուեդարի կառուցի մոտ: Սուեդարի ակերում գտնվող չինացի զօրքերի թիւը ակերում է: Ջուրը յորջանում է: Փայտի պահեստը անջնաւ է եւ այն լուրերը, թէ Սեանսի մոտ այրել են վանդախալակները, չեն հաստատուում: 2) Գնենրալ Գրիբովից գեկուսնում է, որ յուլիսի 2-ին, ինքը առաջ խաղայ գեպի Այգուեն: Ջօրաբաժինը գնում էր մեր ակերով, երկու թնդանութեանով զինված: «Միխայիլ» չողենաւը գնում էր զօրաբաժինի հետ զուգընթաց, իսկ «Միխայիլ» չողենաւը հետեւից: Հէնց որ զօրաբաժինը մի երեք վերստ հետացաւ՝ № 1 պահակաւորից, չինացիների կողմից սկսվեց սաստիկ հրացանաձգութիւն եւ ուղիւստութիւն: Չինական զօրքերի թիւը շատ մեծ է: Այգուենի ակի ամբողջ տարածութեանը, մոտ 20 վերստ զէպի վեր, չինական անընդհատ կերպով իրամասներ եւ զրկւած են թնդանութեան, որոնց թիւը հասնում է 40-ի: Մեր բաւարեան լեզուից մի քանի չինական

թնդանութեան, երեկոյեան ժամի 8-ին զօրաբաժինը, լսելով թնդանութեան ձայն Բլագովչենսկի կողմից եւ նկատի ունենալով իրան սպառնացող վտանգը, յետ գարձաւ: «Սիւնդա» չողենաւի վրա սպանված են 2, վիրաւորված 5 զինուոր: Բայց զրանից վիրաւորված է մեքենայաբար: «Միխայիլը» ստացաւ ուժեղ ճեղքումք, իսկ «Սիւնդայի» վրա վնասված է մեքենան: Սրեանսից ուղարկված երկու բաւարեան պարունակող զօրաբաժինը՝ Անդրբայկալեան զինվորի մի բաւարեայի եւ կողակների մի հարիւրակի հետ՝ առաջ է խաղում գեպի Բլագովչենսկի: Այդ զօրաբաժինի յետեւից, որի հրամանատարն է գնդապետ Շիլիբին, կուղարկվի մի ուրիշ զօրաբաժին Արդուենեան գնդի չորս բաւարիւնից: Եւ 12 թնդանութեանց: Շեկլա գետի ջուրը սխուժ է բարձրանալ: 3) Բլագովչենսկի հանդէպ գտնվող չինական Սախային գեղից այսօր կէսօրից յետոյ, ժամի մոտ 4-ին, սկսեցին ուժերը եւ հրացաններ արձակել քաղաքի վրա: Հրացանաձգութիւնը այժմ էլ շարունակուում է: Երեկոյեան 11 ժամին մեր հրաձգութիւնից այլովց Սախայինը: Մենք պատասխանում ենք երկու թնդանութեան: Մի զօրաբաժին, բաղկացած երկու վաշտից 6 թնդանութեանով գնաց գեպի Այգուեն, մասամբ մեր գետեկողով երէկ երեկոյեան, մասամբ էլ բնուսանաւորով այս առաւօտ: Ջօրաբաժինների հետ գնաց զինուոր Գրիբովից: Իսկ քաղաքում կարգադրութիւններ է անում գնդապետ Վոլոյիսկի: 4) Գնդապետ Վոլոյիսկի սկիչ հեռագրում է, թէ սկսեցին հրացաններ եւ ուժեր արձակել Բլագովչենսկի վրա ցերեկվայ ժամի 6 1/2-ին եւ շարունակում էին մինչեւ ժամի 9-ը: Չինացիների կողմում կային 2000 հողի 8 թնդանութեանով: Մեր կողմից պատասխանում էին 2 թնդանութիւն, պահեստի բաւարեանի մի վաշտ եւ 100 կողակ: Մեզանից սպանված են 2 եւ վիրաւորված 5 զինուոր: Բաղաքի անընդ միջոց չեն կրել Սախայինում մեր ուժերը այրեցին երկու զօրանոց եւ հեռագրական կայարանը: Մտազիւ ենք գիշերը գէպի զուրս գրո՞ւ ապ, եթէ փոխադրող միջոցներ գտնենք: 5) Այսօր, յուլիսի 2-ին, Սարբուսկի եկաւ Սարբիւնից, յուլիսի 27-ին դուրս եկած «Մեծ Իլյան Ալեքսեյ» չողենաւը, որ բերեց չինական երկաթուղւում ծառայող կանանց եւ երեխաներին, թուով 300 հողի: Սարբիւնից մոտ 50 վերստ ներքեւ գտնված վրանային կամարների գոնդը, բանակի վրանները երեւում են չողենաւից: Փայտի պահեստները անջնաւ են, գետի ափերին չարված նշանները նոյնպէս անջնաւ են, ջրի հունը ազատ է:

ՏՕԿԻՆՅՈՒ Կայսրը եւ կայսրուհին նուիրակներ ուղարկեցին Չինաստանում վիրաւորված զաշնակից զինուորների մոտ, որոնք հիւանդ պատկած են Իսիոմանյում եւ Նագասակիում: Կարմիր Սաչի կապոնական ընկերութիւնը մեծ թւով զթուլեան քոյրեր ուղարկեց Նագասակի:

ՏԵՍԻՆՅՈՒ: Այսօր համազումը զօրքերը ընդհանուր յարձակում գործեցին քաղաքի բնիկ մասի վրա: Չինաց զիւրքերից նրանց ուղիւստուում էին աւելի քան 40 թնդանութեան, որոնք մեծ վնաս հասցրին զաշնակից զօրքերին: Չինացիներից լայլած է 8 թնդանութիւն: Սաստիկ թնդանութեան զօրքերից յետոյ եւրոպացիներին աջողվեց թշնամուս զուրս մղել արեւելեան զինաբանից: սակայն անհնար համարեցին այսօր մուտք գործել քաղաքը: Սասն զօրքերի մի ուժեղ զօրաբաժին շատ սեղմ կերպով կանգնած է չինական քաղաքի պարիսպների առաջ: Վաղը եւրասիականներէ կաշխատեն յարձակուումով անել քաղաքը:

ՎԱՇԻՆԳՏՈՒ: Կանտոնի ամբրիկական հիւպատոսը հաղորդում է թէ Լի-Պունց-Չանցը այսօր դուրս եկաւ Կանտոնից, որովհետեւ անցեալ գիշեր հրովարտակ էր ստացել, թէ նա նշանակված է Չիլիի փոխարքայ եւ հրաման անպայպէզ դաւոր այստեղ: Կանտոնում վախենում են, որ Լի-Պունց-Չանցի բացակայութիւնը խռովութիւնների առիթ տար:

ՎԱՇԻՆԳՏՈՒ: Այստեղի չինական զեւպանը Լոնդոնի չինական զեւպանից հեռագրը ստացաւ, երկաթուղիների վերատեսուէլ Շէնի եւ Նանկինի ու վտոյանի փոխարքաների ստորադրութեամբ, որ հաղորդում է, թէ օտարազգի զեւպանները եւ օտարազգիները Պէկինում յունիսի 26-ին կենդանի էին եւ վայելում էին կառավարութեան պաշտպանութիւնը: Այնուհետեւ նրանք զինուում են պետութիւններին, յորդորելով շաւերը Տեանձինը, որովհետեւ այդ աւերածը կարող է մեծանշանը հետեւաբների առաջ բերել չին-եւրոպական առեւտրի համար:

ԼՕՆԴՈՒ: Այստեղի չինական զեւպանը ներկայացրեց արտաքին գործերի մինիստրութեանը նոյնպիսի հեռագիր, որովսին ուղարկեց վաշինգտոն իր ընկերոջը:

ՉՅՆԿՈՒԳԻ: Լի-Պունց-Չանցի զապաւանը սպասում են վաղը երէկ կանտոնում նրան այցելելիցն բոլոր օտարազգի հիւպատոսները, բայց նրանց չաջողվեց համոզել նրան, որ չը գնայ գէպի հիւսիս: Չինացիներն ստում են, թէ նա ստանում է իր հետ փոխարքայական կնիքը, որպէս զի նրա բացակայութեան ժամանակ ամբարելի լինի կոնստիդիթեր հրատարակել: Մի չողենաւ Կանտոնից լուր բերեց, թէ չինացիները զինուորական բանակ են գնում Բօլի մարակոյցների հետեւում: «Աւ գրօշակների» պետ Լիլիլի հրաման ստացաւ իր զօրքերով գնալու գէպի Պէկին: Չինացիները ստում են, թէ Լի-Պունց-Չանցի զապաւանութեան ժամանակ գրութիւնը կը բարեօքլի, եթէ միայն զապաւան Լիլիլին եւս, որ երկուգի մէջ էր պահում Շաու փոխարքային:

ԼՕՆԴՈՒ, Յունիսի 20-ին հաղորդում են Տեանձինից, թէ բոլոր զաշնակից զօրքերը, բացի նրանցից, որոնք թողնված են օտարազգիների զաղութները պաշտպանելու համար, միացեալ յարձակումն գործեցին քաղաքի չինական մասի եւ արեւելակողում գտնվող չինական թնդանութեան վրա: Լուսարացի զաշնակիցների 42 թնդանութեանը սկսեցին կրակ թափել քաղաքի վրա եւ զարհուրել աւերումներ պատճառեցին: Անաղին չինութիւններ բոցերի մէջ էին. չինացիների համարեալ բոլոր թնդանութեանը, որոնք գտնվում էին քաղաքում, դատապարտվեցին լուծեան: Մի եւ նոյն ժամանակ 1,500 ուսաներ, ֆրանսիական եւ գերմանական սակաւաթիւ զօրաբաժինների օգնութեամբ, յարձակումն գործեցին այն 8 թնդանութեանի վրա, որոնք տեղաւորված էին քաղաքի արեւելեան մասում, երկաթուղու գծի մոտ: Թէ թնդանութեանը եւ թէ ամբուլութիւնները, որոնք կառուցված էին թըշնամու ձևով եւ զինուորված հինգ թնդանութեանով, անվնաս են վառօղի պահեստը օղին է թըայում ֆրանսիացիների ձեռքով: Մի եւ նոյն ժամանակ բոլոր աղատ բրիտանական, ամերիկական, եսպոնական եւ աւստրիական զօրքերը, որոնց միացան մնացած ֆրանսիացիները, նորից յարձակվեցին արեւմտեան զինաբանի վրա եւ թէպէտ գրաւեցին նրան, բայց կարճ ժամանակից յետոյ՝ ստիպված էին նորից վերանայ չինացիներին: Երեք ժամ տեւող կրակից յետոյ վերջապէս աջողվեց եսպոնական, բրիտանական եւ ֆրանսիական զաշնակից թնդանութեանի անընդհատ սեղադող կրակի միջոցով հալածել թշնամուս, որ մինչ այդ ժամանակ սպանել է ճշտաձիգ հրացանաձգութիւն էր անում: Երբ զինաբանը դատարկված էր թշնամուց՝ ամերիկացիները, ֆրանսիացիները, եսպոնացիները եւ վալլիսի հրացանաձիգները յարձակումն գործեցին քաղաքի չինական մասի վրա: մնացած անգլիացիները մնային, որպէս պահեստի զօրք: Մտադրութիւն կար առնել քաղաքը՝ յարձակվելով նրա վրա բոլոր կողմերից եւ բոլոր զօրքերով: Եսպոնական հետեւակները եւ թնդանութեանիցները հասան քաղաք. նրանց օգնում էին ամերիկացիները, ֆրանսիական հետեւակները եւ բրիտանացիները: Որովհետեւ անմիջապէս մտնել քաղաքը անհնար էր՝ ուստի զօրքերը բանակ զրին նրա մոտ: Դաշնակիցների զօրքը վերին ստորեանի ծանր կոորսաներ ունեցաւ. առանձնապէս վնասվեցին ֆրանսիացիները, ամերիկացիները եւ եսպոնացիները: Մանրամասնութիւնները — վաղը Ալիսեր եւ, որ թշնամին այլ եւս չունի անուկ վնասը եւ նա գործ է անում սովորականը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐ: Երբ տեղական իշխանութիւնների յայտնի գործած, որ քաղաքի թափանցիկութեանը, որոնք վատ անուն ունեցող օտարաւերկրացիներ են եւ Թօմանսենսուրդից գաղով անկարգութիւններ են ստաղացնում պատերազմի ժամանակ ու մտադրում են միանալ բուհերին: 580 հողի այդ օտարերկրացիներից ձերբակալվեցին: Այդ մասին տեղեկութիւն տալով հիւպատոսներին յայտնվեց նրանց, թէ ձերբակալվածները աղատ կը թողնվեն միայն այն դէպքում, երբ հիւպատոսները երաշխաւոր կը լինեն նրանց վարքի համար: Բօէրները ամբացնում են զիրքերը Պրետորիայի հիւսիսակողմում:

ՌԱՒԱՐՕՎՍԿ: Յունիսի 3-ին հաղորդում են, թէ այն շարժումը, որ կատարեց զինաբարձայուր Գրիբովիցը զօրաբաժինը Ամուր գետի ձախ ակով գէպի Այգուեն եւ Բլագովչենսկի ուղիւստումը ցոյց տուին, որ մենք գործ ունենք իր քաղաքի կազմով եւ արձակած

զնդակների ու ուժերի անաղին քանակութեամբ լուրջ հակառակորդի հետ: Այդ հանգամանքը վկայում է, որ Այգուեն-Սախային գծի վրա հրազենների մեծ պաշար է ամբարված, որտեղ եւ կենտրոնացած են չինացի զօրքերը: թնդանութեանի հետ միասին Չանգլյան շրջանում մանջուրական դիւղերը դատարկվել են բնակիչներից. մնացել են միայն դառամաւ մանջուրները, իսկ այն բոլոր մարդիկ, որոնք ընդունակ են զէնք կրելու, նոյնպէս եւ նրանց ընտանիքները տեղափոխվել են ալ ավել: Չանգլյան շրջանում թափառում են չինական լուրիւրները զօրաբաժիններ: Գեկչիի եւ Չաւիլիի գաւառամասերը կազմակերպում են կամաւորների գնդեր: Այսօր դեռ եւս չինացիները ոչ մի թշնամական գործողութիւն չեն ցոյց տուել, բայց երեւում է, որ թնդանութեանի թիւը Բլագովչենսկի դէմ բազմացնում են: Գրիբովի զօրաբաժինները վերադարձան քաղաք:

ՌԱՒԱՐՕՎՍԿ: Յունիսի 27-ին արեւելեան գծի վրա, Տարմոզու կայարանի մոտ, փոխդեղապետ Գրիբովի հարիւրակի վրա, որ գրնում էր Սարբին, յարձակումն գործեց մի խումբ, որ բաղկացած էր 400 հողացու: Սուսը զրկւած է մեծ կորուստներով: Հարիւրակից սպանված է մէկը, ծանր վիրաւորված են 3-ը, թէթեւ կերպով մէկը: 11-րորը բաժնի ծառայողները լսմբվել են Մուզանձանուում: Այդ բաժնի բոլոր չինութիւնները այրված եւ կողոպտված են: Հեռագրական հաղորդակցութիւնը Սարբին հետ կտրված է: Լուրերին նայելով Սարբինը վտանգաւոր գրութեան մէջ է:

ԲԼԱԳՈՎՇՉԵՆՍԿ: Յունիսի 4-ին: Երկրորդ օրն է արդէն, որ Բլագովչենսկը ուղիւստուում է չինացիներից, Սախային կողմից: Լուր կայ, թէ ուսաները առել են Այգուենը: Կալկանից ուսաները դուրս են եկել եւ կեսխաւսում սպասում են նրանց զապաւանը: Որպէս լուսուում է, Բլագովչենսկում կան սպանվածներ: ՊԱՐԻՉ: Շանգհայի ֆրանսիական հիւպատոսի հեռագրերը, ուղարկված յուլիսի 3-ին, հաղորդում է, թէ Շէն Երքում է զեւպանների կտորածը Պէկինում:

ԼՕՆԴՈՒ: Համայնքների ժողով: Բրոքրիկ հաղորդում է, թէ վերջին օրվա ընթացքում Տեանձինի բրիտանական հիւպատոսից եւ Չինաստանում գտնվող բրիտանական զօրքերի հրամանատարից տեղեկութիւններ չեն ստացված: Առհասարակ չեն հաստատվում այն լուրերը, որոնք ստացվել էին Շանգհայում զաշնակիցների յարձակման մասին Տեանձինի վրա: ՇԱՆԳՀԱՅ: Յունիսի 4-ին: Յունիսի 26-ին Սախայում, Շանցոյ նահանգի գլխաւոր քաղաքում, սպանված են 40 օտարերկրացիներ եւ 100 չինացի բրիտանականներ: Հազարաւոր լուր զինաւորված չինացիներ գտնվում են Շանգհայի շրջակայքում: Օտարերկրացիների դէմ ուղղված շարժումը արագութեամբ տարածվում է միջին եւ հարաւային Չինաստանում: Այս հաղորդում են, թէ պրինց Չին եւ միւս բարձրաստիճան մանդարիները, որոնք բարեկամար են վերաբերվում գէպի եւրօպայիները, առաջարկեցին Բօբերա Գարտին ծրագրեալ կերպով փախչել, որ շատ հեշտ կը լինէր, որովհետեւ նա վարձ խօսում է չինացուս, բայց Գարտ մերժեց: միայնակ փախչուր առաջարկը. նա չը կամեցաւ թողնել միւս եւրօպայիներին: Յունիսի 28-ին, իբր թէ, Գարտ սպանված է:

ԿԱՆՏՈՒ: Հիւպատոսների հետ ունեցած խօսակցութեան ժամանակ, Լի-Պունց-Չանցը յայտնեց, որ նա երկուդ է կրում օտարազգի զեւպանների վրձնիկ մասին: Չինաստանում Մի եւ նոյն ժամանակ նա հաղորդեց, թէ Սոլլաբիւրիից եւ Դէլիասէից պահանջներ է ստացել զեւպանաւանների պահպանութեան վերաբերմամբ եւ սպանաւորներ չինացի բարձրաստիճան մանդարիներին, որոնցով պատասխանատուութիւն է գնվում: նրանց վրա զեւպանների սպանութեան զեպքում Լի-Պունց-Չանցը հաղորդել է այդ խօսքերը կայսրուսուն եւ չէ կատարում, որ նրանք շատ կը նպաստեն զեւպանների փրկութեանը:

ՏԵՍԻՆՅՈՒ: Օտարերկրացի զօրքերը կորցրին 460 մարդ սպանում եւ վիրաւորված: ՇԱՆԳՀԱՅ: Յունիսի 4-ին հաղորդում են չինական աղբիւրից, թէ պրինց Տուան հրատարակել է մի հրաման, որի մէջ ժամանակամիջոց է նշանակված ընդհանուր ապստամբութեան համար: Շանգհայի չինացիները որոշակի կերպով սպասում են հրաձգութիւն սկսել օտարերկրացի զօրքերի վրա, եթէ նրանք ափ իջնելու լինէին պայտել: ԲէՅՐԱ: Յունիսի 4-ին: Բրիտանական հիւ-

պատուը վերջ ստացաւ ծոծրակին. նրա դրու-
թիւնը անյուստի է համարվում. մարդասպանը
բռնված է Շանգհայում.—Հարիւ թէ կարելի
լինի կասկածել Շէնի Անգլիա հաղորդած տե-
ղեկութեան ճշգրտեան մասին Պեկինի կոտո-
րածի վերաբերմամբ: Ինչ վերաբերում է Շանգ-
հայում տիրող դրութեանը՝ պէտք է ասել, որ
Բուզունի ամիբը, պարզ է, որ ամբարշտած են:
Վերջին օրերում նկատված է, որ չինական շո-
գենաւը յաճախ գնում է մարտկոցների մասին
քաշելով ետեւից բռնաւորված նաւակներ,
տանկով զօրքեր Շանգհայի զինարանի համար
եւ այնտեղից վերադառնում է, երեւի, բերե-
լով ազգամեծերը այդ զօրքերի համար: Օտար-
երկրացի հիւպատոսները ցանկութիւն յայտնե-
ցին, որ չինական իշխանութիւններն արգե-
լին չոգենաւի այդ երթիւնելութիւնը, բայց շո-
գենաւը հէնց երէկ անցաւ՝ ծանրապէս բռնա-
ւորված: Հիւպատոսները հաւաքվեցին եւ վճռե-
ցին արգելիլ օտարերկրացիների գաղութնե-
րում կատարվող զինավաճառութիւնը չինացի-
ներին:

ՉԻՆԻՐՈՒՍ. Գնեւրալ Դէլարէյ առաւ զօ-
րավարական իշխանութիւնը Մինամայից եւ աս-
տիճանագործի արաւ նրան:

ԿԱՆՏՈՆ. Հրածեղի ընդունելութեան ժա-
մանակ Լի-Պունց-Չանց խոստացաւ հիւպատո-
սներին պահպանել խաղաղութիւն Չինաստանի
հարաւում եւ ասաց, որ հաղորդելով Պէկին
Անգլիայի եւ Ֆրանսիայի յայտարարութիւննե-
րը չինական կառավարութեան ղեկավարների
պատասխանատուութեան մասին, եթէ ղեկավար-
ներն ու օտարազգիները սպանվին,—բացար-
ձակ յայտնեց չինական կառավարութեանը յան-
դիմանութիւն նրա վարժուճի նկատմամբ, որ
կարող էր համարձակվել անել միայն ինքը:
Եթէ ղեկավարութիւնները փրկվին, Անգլիան,
Ֆրանսիան եւ Միացեալ-Նահանգները արդէն
խոստացել են նրան ներդառնալ վերաբերվի-
լա յոյս ունէր նոյնպիսի խոստում ստանալ եւ
ուրիշ պետութիւններից:

11 նահանգների նահանգապետները ներկա-
յացրել են Գանչին միաճամուռ հանրագիր, որով
առաջարկում են. 1) պաշտպանել օտարազգի
վաճառականներին եւ միսիօններին ամբողջ
կայքութեան մէջ,—մի եւ նոյնն է պատե-
րազմ լինի թէ ոչ,—որպէս զի Չինաստանը
պահպանէ քաղաքակիրթ պետութեան համ-
բաւ.—2) փրկել ղեռ կենդանի մնացած ղեռ-
պաններին, որովհետեւ այն ժամանակ ղեռ
հնարաւոր կը լինեն բանակցութիւններ եւ
փրկվածները կառավարութիւնները թերեւս
պաշտպան հանդիսանան Չինաստանին. 3) նե-
րողութիւն ինչքով ղեկմանական կայքից
կէտտելէրի սպանութեան առթով եւ զրաւոր
կերպով հաւաստիացնել Ֆրանսիային եւ Միա-
ցեալ-Նահանգներին Չինաստանի բարի դիտա-
ւորութիւնները. 4) լիովին փոխարինել այն
բոլոր կորուստները, որ կրել են օտարազգի-
ները թէ կենսի եւ թէ գոյքի տեսակէտից. եւ
5) հրամայել Չինիի ղինուորական եւ քաղա-
քացիական իշխանութիւններին պատժել աւա-
զակներին եւ աւարտուներին:

ԲԵՐԼԻՆ. Բիւլով յայտնեց այստեղի չինական
ղեկավարութեանը, ցնոր կարգադրութիւն, որ
նա իրաւունք չունի ծածկագիր կամ պայմա-
նական հետազոտներ ուղարկել. բայց հետազո-
տները ուղարկվելուց առաջ պէտք է հաւանու-
թիւն ստանան:

ԲԵՍՏԵՐԱՆ (Շվեդիա). Յայտնի մարդասպան
Նադրունց այսօր ծանր վիրաւորեց երկու ծա-
ռայողի պուլիսը երկաթէ կեռով. երրորդ ծա-
ռայողը բնօրվելը երկու անգամ արձակելով,
ծանր վէրք հասցրեց Նադրունցի կողքին. յայտ-
նի չէ, թէ որքան վտանգաւոր է նրա վէրքը,
ծառայողից մէկի դրութիւնը վտանգաւոր է:

ՊԱՐԻՉ. Դէլիասէ տեղեկութիւն է ստացել,
որով հաստատվում է իտալացի եպիսկոպոսի եւ
երեք միսիօններին սպանութիւնը Պունանում:
Փոխարքան խոստովանվել է, որ ինքը անկա-
րող է կուռն պատասխանութեան ղէմ:

ԼՕՆԻՕՆ. Յունիսի 25-ին Բէնդլ, շարունա-
կելով առջ խաղալ, ընդհարվեց թշնամիների
հետ Բոյլրանցի մօտ, միկիւրուրդի հիւսիս-
արեւմտեան կողմում: Բօլերների թիւը մօտ
150 էր. նրանք նահանջեցին Բրաբանդը գրա-
ւեց Բոյլրանց: Բրաբանդի թշնամիների
ները գրաւեցին բոլորը եւ ամբողջ օրը գրան-
վում էին կրակի տակ: Բրաբանդի զօրքերը եւ
եռամի տարածութեամբ Արեւը մոտնուց առաջ
նկատելի եղաւ, որ բօլերների կողմից մօտե-
նում են ուժեղ աջակից զօրքեր: Հաւանակա-
նորէն թշնամին մտադիր է կորել-անցնել՝ ծա-
նապարհ բանալով լեռների միջով: Վաղը, երեւի,
կուրը կը վերակալի:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔԱՆԴԵՐ ԲԱՆԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՆԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻԲ-ԱՂԱՍՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿԻՑ

Շուտով լոյս կը տեսնի Ախալքալաքի աղետը
մի քանի պատկերներով, Ախալքալաքի աւե-
րումը 23 ֆոտոտիպ պատկերներով, երկարու-
թիւնը 24 վերջով, բանութիւնը 16 վերջով:
Պատկերների վերնագիրները լինելու են երեք
լեզուով—ռուսերէն, ֆրանսերէն, հայերէն:
Խնդրում ենք պարտններին օգնութիւն հաս-
ցնել սպազբութեան ծախսերին Այն բաժա-
նորները, որոնք 5—10 օրինակ կը գրուեն,
կտանան նուէր մէկ օրինակ զիրք եւ մէկ
օրինակ պատկերից:

Հնդուստիում է բաժանորդագրութիւնը մինչեւ
լոյս տեսնելը 1 րուբլի ճանապարհածախսով:
Գիրքը եւ պատկերը լոյս տեսնելուց յետոյ կարժե-
նան 2 ր.: Հասցէն՝ Тифлисе А. Аваковъ
1—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

արանով յայտարարում է, որ նրա դիւանատան
մէջ 1900 թիւ յուլիսի 20-ին, ժամը 12-ին,
նշանակված է նոր աճուրդ, չը կայացած-
ների փոխանակ, կապալով տարւ քաղաքային
հողի այն կտորը, որ գտնվում է 7-րդ քաղա-
քամասում, Հաւաքարում, 23 դեմիտոնի տա-
րածութեամբ, բացառապէս դաջ պարտաստե-
լու համար:

Ցանկացողները կարող են տեսնել պայմա-
նագիրը քաղաքային վարչութեան 4-րդ բա-
ժանմունքում, ժամը 8-ից մինչեւ 1-ը, բոլոր
լի օրերը: 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

արանով յայտնում է, որ նրա դիւանատան մէջ
1900 թիւ յուլիսի 10-ին, ժամը 12-ին, նշա-
նակված է աճուրդ՝ կապալով տարւ չրմուղ
խողովակի շինութիւնը Օրդինալայա փողոցից
մինչեւ Խանգալաղեանցի տունը Մմիացովկայա
փողոցի վրա, մօտաւորապէս 2000 սամէն եր-
կարութեամբ՝ 0, 25x0, 16 կարուածքով եւ
10,30 պագ. սամէն, 0, 35x0, 0, 25 կարը-
ւածքով:

Աճուրդին մասնակցել ցանկացողները կարող
են տեսնել պայմանագիրը քաղաքային վարչու-
թեան չինարարական բաժնում բոլոր լի օրերը
9 ժամից մինչեւ 3-ը:
(Տ. Ռ. Ն.) 2—3

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

„Մ Ի Ջ Ն Ո Ր Գ“
(Посредник)

Գ. Ի. ԵՆԿԻՄՈՎԻՉԻ

Պուշկինեան պատժ, Թամաշեվի քարայն-
սարայի հանդէպ:

Կատարում է զանազան յանձնարարութիւն-
ներ անչարժ կաշքեր ծախելու եւ գրաւ դնելու:
Պահանջվում է առաջին եւ երկրորդ գրաւակա-
նով փող: Մանրամասնութիւնների համար
խնդրեմ զիմնը գրասենեակը. № 3. 0—36

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

ՍՄՐՈՒՆԷԼ ՂԱՉՊԵՐՈՆԵՆԸ

ամասս հիւանդներին ընդունում է Բօր-
ժամում. Анастасіевская, дача Хитро-
рова. 7—10

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թղը-
տուութեամբ: Մեծ արկղիկը 5 րուբլի, փոք-
րը—3 ր. և 1 ր. 50 կ:

ՊԻՖԼԻՍԻՆԻՆ

ՆՈՐ ՄԻՋՈՅ

մազերը բուսցնելու եւ ամբարշնելու համար,
ոչնչացնում է թեփր: Գուրս է եկել նաև
բուրդովին նոր միջոց

ՁՈՒԻ ԿԱՐԸ

երեսին ընթրութիւն եւ սպիտակութիւն տա-
լու համար, ոչնչացնում է արևի պատճա-
ռած սևութիւնը, մուշերը, տալիս է կա-
շուին ընթրութիւն եւ սպիտակութիւն: Այդ
գնեքը չափաւոր են. մեծ սրուակը, արկղի-
կի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ.
Մատվում են բոլոր պարֆումերական եւ
ղեղալաճառական խանութներում: Գլխա-
ւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում,
Պուշկինսկայա փողոց տ. № 15, բնակա-
բան № 12. պահեստի բաժանմունքները
գտնվում են. Թիֆլիսում կովկասեան ղե-
ղատան ազդանքների վաճառման ընկերու-
թեան խանութում՝ Նրևանեան հրապարակ
եւ նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փո-
ղոց եւ Բագուում. նաև Միքայէլեան կամուր-
ջի վրա, Պապովի եւ Արխանգոլի ղեղատ-
ներում: Օտարաքաղաքացիները պատուէր-
ները կատարվում են անմիջապէս՝ պօստով:
91—100

Յուլիսի 3-ից մինչև 12-ը

Յուլիսի 3-ին, 4-ին, 5-ին, 6-ին, 7-ին, 8-ին, 10-ին եւ 11-ին
Ընդունված սովորութեան համաձայն, տարին մի անգամ

Պ. Ա. Դ. Օ. Ր. Օ. Ժ. Ն. Օ. Վ. Ի

խանութում
Սօրյակակայա փողոց, տ. Գուրգենովի, տէլեֆօն 583

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԷՓԱՆՆԻՆ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ

Ահապին զիջումով նախկին գներէր, բուրլին 25%-ից մինչև 40%:

Կը վաճառվեն ամեն տեսակ քաթմանէ ապրանքներ

Ս Ա Ր Ս Օ Վ Ե Ա Ն, Ա Ր Պ Ի Ն Կ Ա

Կիսէյա, սիկէ, բառիտ, մետաքսէ չէ-տու-չա, պատրաստ փոխնոր մարդկանց եւ կանանց,
վերմակներ ամառային եւ տաք թաւիչէ գորգեր եւ սփռոցներ, վարագոյնների տիւլ (մնացորդ-
ներ):

Վաճառման կարգը մինչև յուլիսի 12-ը հետեւեալն է. խանութը բաց կը լինի առաւ-
տեան ժամի 9-ից մինչև 2-ը, ժամի 2-ից փակ կը լինի մինչև 5-ը եւ բաց կը լինի ժամի
5-ից մինչև 8-ը:

Մ ա ն օ թ ու թ իւ Ն. Մեծաքանակ վաճառման ժամանակ ապրանքը ծախվում է միմյան
կանխիկ գրամով: Ս. Ս. ԴՕՐՈՅՈՎՆՅԵ.

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ Ձեռնարկի աւետարական եւ գործարանական հաշուապահութեան
ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութեան գործնականապէս, ե-
րաշխատելով, եւ եղած դէպքերում լսանքն է առնում պաշտօնի առաջարկել:

ՊԱՐԱՊՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ ԵՆ

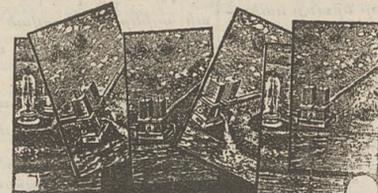
Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութեան ըստ ամենայն աւետարական ձևի գիրքի, հան-
դերձ նաւթային արդիւնաբերական եւ կերտինի գործարանական հաշուապահութեան:

Բ) Աւետարական թուաբանութիւն:
Գ) Աւետարական նաւթապահութիւն:
Դ) Գեղազարութիւն եւ ամենամատ ձեռքերի ուղղելը:

Պարագլուխները սկսվելու են 1900 թիւ սեպտեմբերի 15-ից, ճաշից յետոյ, եւ պարբերաբար
չարունակվելու են իւրաքանչիւր 2ՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին
գործնական պարագլուխներ:

Ցանկացողները իմը զիմնը գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 6 ժամ երկուրեւան,
Ս Օ Լ Օ Լ Ա Կ, Սերգիեվկայա փողոց, տուն Լիսիցեանի, № 20:

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, հեղինակի մօտ,
եւ Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում: ԳԻՆԵՆ է 3 ր. 50 կոպէկ: Օտա-
րաքաղաքացիները զիրք գնելու համար կարող են զիմնը հեղինակին, առանց պօստի ծախս
վճարելու: 5—30

Լ. ԽԱՆ-ԱՂԱՆՅԻ

առաւ էլէկտրոր գիշեր-ցերեկի ԻՆՔԵ ԻՐԱՆ ջուր է բարձրացնում ցած տեղերից վերև:
Դիմել՝ Լ. Ханъ-Агову, Тифлисе, Великокняжеская ул., 37.

Լ. ԽԱՆ-ԱՂԱՆՅԻ

Գիւղատնտեսական մեքենաներ 250 նկարով. վաճառականներ. տ. Ս. Կոպէ. 30.

ՇԵՆՔԵՐԱՆԸ-ՏԵՆԵԿԱՆԸ ԲԻՐՈ

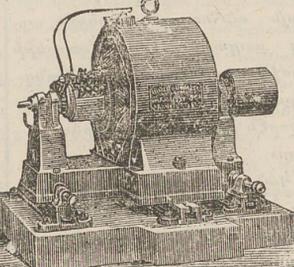
Ինձեւեր Ն. Բ. Պասսեկի

Тифлисе, Михайловская ул. № 116.

Հասցէ՝ Տեղագրիչների համար. Тифлисе—

Пассеку.

ՏԵԼԵՖՈՆ № 642.

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՈՒԹԻՒՆ

Իրասաց եւ արտասանման ֆիր-
մաների:

ԲԻՐՈՆ ՅԱՆՁՆ Է ԱՌՆՈՒՄ

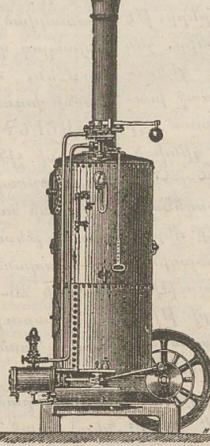
կառուցանել

Ամեն տեսակ շինութիւններ, գոր-
ծարաններ եւ գործարաններ

ԳԱԶԱՇՈՒԹԻՒՆ-ՁՐԱՆՑՔՆԵՐ

Ամեն տեսակ էլէկտրոտեխնիկական
կառուցումներ եւ սարքեր, այսինքն
հեռագրիչների, տէլեֆօնների, լու-
սատուութեան, տրամվայների եւ ոչ-

ձի հաղորդիչ հեռաւորութեան վրաս

ԿԱՆԱԼԻԶԱՑԻԱ, ՎԵՆՏԻԼԱՑԻԱ

եւ ՏԱՔԱՑՈՒՄԸ

ԴՆՆԵԼ, ԺՈՂՈՎՆԵԼ ԵՍԱՐՔԵԼ

ամեն տեսակ

տիւրքիներ, խողովակներ, մեքենա-
ներ եւ ջրանոցներ:

Կ Ա Ռ Ո Ւ Ց Ա Ն Ե Լ

եւ ր կ ա թ է կ ա մ ա ը ջ ն ե Ր

եւ տնակներ:

ՏԵՄԵՆՏԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ

(Կ. Տ. Ն.)